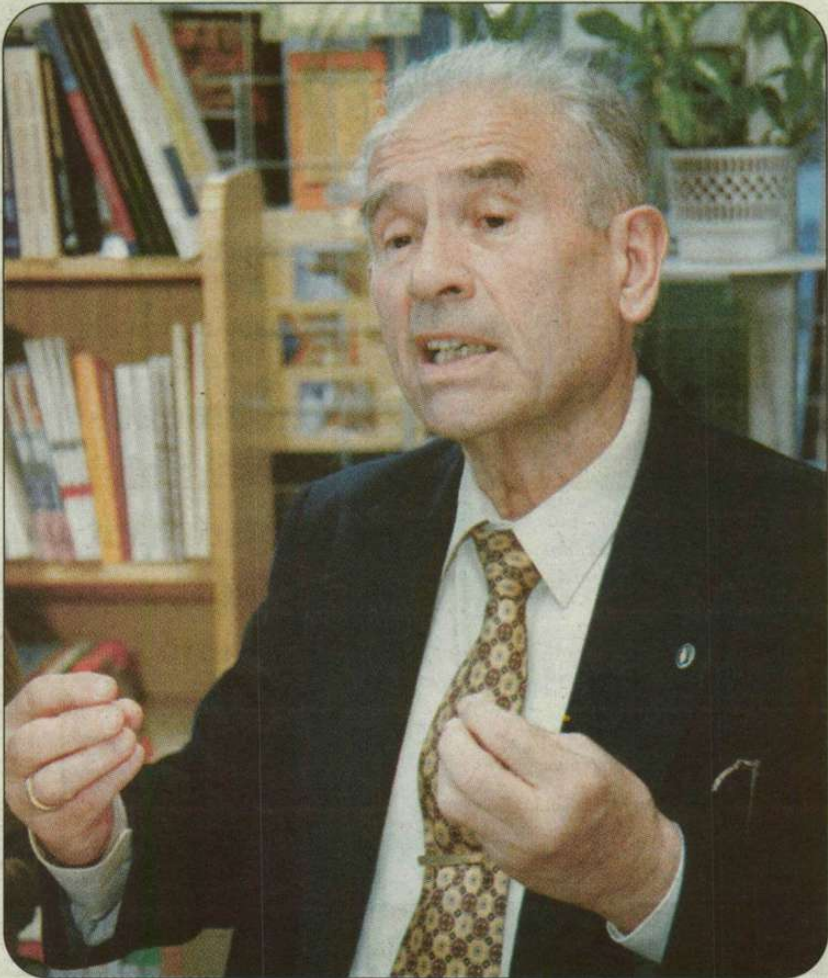

Michnay Gyula a magyar Gulágról a szabad világba menekült
 Szökés a recski haláltáborból

Recskről, a magyar Gulágról nem lehetett megszökni, Michnay Gyulának mégis sikerült. 1951-ben nyolcadmagával játszotta ki az örök éberségét, de egyedül csak ő jutott ki Nyugatra, a szabad világba. A katonatiszti családban született – maga is katonai pályára készült –, s felmenői között több evangélikus lelkészt is számon tartó Michnay Gyula részletesen elmondja a szökés történetét a Mint Mohamed koporsója címmel idén megjelent emlékiratában.

– Milyen indokkal szállították a recski haláltáborba?
 – Amikor tolmács voltam a Szövetséges Ellenőrző Bizottságnál, egyik este egy barátom feljött a Bethlen téri lakásomra egy fiatalemberrel, akit dr. Lukács Imre néven mutatott be. Ez utóbbi nálam hagyta a csomagját, mivel reggel nem akarta a koffert Budáról az egész városon át a Keleti pályaudvarig cipelni. A csomagban egyébként női fehérneműk voltak. Reggel azonban Lukács nem jött, s én átmentem a szemben lévő borbélyhoz. Egyszer csak jött a ház-mester, hogy az ÁVO engem keres. Lukács Imréről faggattak, de mondtam, nem ismerem, csak annyit tudok, hogy tegnap feljött hozzám egy barátom kíséretében, és otthagya a csomagját. Nem hittek nekem, és levittek a fogdába, ahol hat hétig voltam. Utána átadtak az oroszoknak, akik szintén kihallgatták, majd visszavittek az ÁVO-ra, ahol viszont közölték, hogy államvédelmi szempontból aggályos, ha szabadon hagynak. Az indok pedig az volt, hogy ismertem a Svájcban kint maradt Nagy Ferenc miniszterelnök titkárát, mert vele együtt voltam az oroszoknál. A kihallgatásairól pedig nekem is beszámolt. Ezekon szó

volt arról, hogy Tildy Zoltán, aki akkor még államelnök volt, és Ries István igazságügy-miniszter bukott emberek. Az ávosok attól féltek, ha kiengednek, szaladok majd Tildyhez meg Rieshez, hogy pakoljanak, mert baj lesz. Ezért internáltak. Összesen ötvenkét hónapig voltam fogságban, először a Buda-déli, majd a kistarcsai internálótáborban, végül pedig Recskre kerültem. Már Buda-délről megpróbáltam megszökni, de keresztüllőtték a karomat, és elfogtak. A második kísérlet viszont – akkor már Recskről – sikerült.
 – Miért nevezik Recsket haláltábornak?
 – Mindazok, akik Recskre kerültek, tulajdonképpen halálra voltak ítélve. Ez teljesen világossá vált számunkra, amikor meztelenre vetkőztettek, és a ruháinkat egy halomba, középre kellett dobálni. Tudtuk, hogy soha nem kapjuk vissza azokat, vagyis örök fogságra vagyunk ítélve, bár hivatalos bírósági ítélet nem született. Kistarcsáról már ávos rongyokban mentünk Recskre. A táborban nem fogadhattunk látogatókat, nem írhattunk levelet.
 – Milyen emberekkel zárták össze a recski táborban?
 – A társadalom minden rétegéből voltak

Michnay Gyula: Egy egész ország üldözött, és ha elkapnak, a parancs szerint a helyszínen agyon kellett volna löniük. (Fotó: Miskolczi Róbert)

ott foglyok. Egyszerű cigányok, kulákok, tábornokok, miniszteri tanácsosok, bankigazgatók, képviselők. Nagyon sok olyan szociáldemokrata párttaggal találkoztam a Gulágon, akik nem akartak lepaktálni a kommunistákkal.
 – Hányan voltak egy barakkban?
 – Százhatvan-kétszáz embert zártak egy helyre.
 – Milyen kapcsolat alakult ki az emberek között, akik kényszerűségből össze voltak zárva?
 – A recski táborban valódi demokrácia volt. Nem számított, kinek milyen a származása, a vallása, a műveltsége. A létért, a fennmaradásért való küzdelemben mindenki egyenértékű volt, és rászorult a másik segítségére. Ennek megfelelően viselkedtek egymással szemben az emberek. Az egykori horthysta tábornok, Molnár László pél-

daul együtt volt Kardos Ferivel, a cigány gyerekekkel. A fiú Laci bátyámnak szolgáltatta a tábornokot, az pedig azt mondta: Feri fi-am, lövöm a csikket.
 – Ki hogyan viselte a fizikai és lelki megpróbáltatásokat?
 – Az emberekben óriási volt az életőszton, mindenki szeretett volna onnan kijutni. Nem élt azonban bennük a kiszámítható remény, hiszen nem volt ítélet, amely azt mondta volna, hogy tíz vagy tizenöt év múlva szabadon engednek. Éltél csak annyit adtak, hogy élni kevés volt, de ahhoz sok, hogy meghaljunk. Bizonyos idő eltelte után a legtöbb ember tudatába a remény helyett beköltözött a csodában való hit. Imádkoztak.
 – Olyanok is, akik korábban nem voltak hívő emberek?
 – Igen. S bár engem is a keresztény erkölcs alapján neveltek fel, és nem vagyok

vallásellenes, imádkozás helyett inkább cselekedtem. Azt vallom: segíts magadon, s az Isten is megsegít.
 – Mennyi ideig tervezték a szökést?
 – Hat hétig. A szökés lehetőségét ugyan nem én találtam ki, de arra büszke vagyok, hogy velem közölték először, mert megbízható voltam.
 – Hányan szöktek meg együtt?
 – Nyolcan. Egyébként nem voltunk barátok, csupán érdekből szöveteztünk egymással. Később többeket elkaptak és elítélték közülünk. Én voltam az egyetlen, aki kijutott a szabad világba. Egy egész ország üldözött, és ha elkapnak, a parancs szerint a helyszínen agyon kellett volna löniük.
 – Miután az ország nyugati határán átjutott, hova kopogtatott be először?
 – Bécsben az amerikai menekültfogadó irodába. Megmondtam a nevem, és hogy honnan jöttem. Erre felugrott egy férfi az asztaltól, karon ragadott, beültetett egy dzsipbe és elvitt. Ugyanúgy nem hittek nekem, mint korábban az ávosok vagy az oroszok. Kétellyel fogadtak, megaláztak, gyanúsítottak. Ennek a két rendszer szembenállása volt az oka, meg az, hogy Buda ostromakor nem ostromlott, hanem ostromló voltam, mivel átmentem az oroszokhoz, és a nyelvüket is beszéltem.
 – Mikor jött először vissza Magyarországra?
 – 1973-ban, apám temetésére. Miután kiszöktek, holttá nyilvánítottak. Sőt az ÁVO meg akart gyilkoltatni külföldön, de a szovjetek nem járultak hozzá, mert én őket sem árultam el. Mindig igyekeztem középben maradni. Soha senkit nem jelentettem fel, nem követtem el hazaárulást és kémkedést. De voltak olyan összeköttetéseim, hogy több mint húsz év után megengedték, hogy hazajöjjek.
 – Amikor Magyarországon 1956-ban kiborobbant a forradalom, mit csinált?
 – Egy lengyel őrszázadban szolgáltam Németországban. Először döbbenet hallgattuk a híreket. Éreztük, hogy ez egy csodálatos föllángolás, egy hősie cselekedet, de azt is tudtuk, hogy a Nyugattól semmiféle támogatást nem fognak kapni, s a magyarokat magukra hagyják. Az államoknak ugyanis nincs becsületük, csak érdekeik vannak. Abban az őrszázadban, ahol szolgáltam, többen is voltak magyarok. Mindannyiunknak le kellett adnunk a fegyverünket, nehogy bárki is otthagya a századot. Ezekről azonban nem szívesen beszéltek, mert a történelmi helyzet még nem elég érett arra, hogy minden igazság napvilágra kerüljön.
 Hegedűs Szabolcs

Kedves Barátom, drága Balog! Napok óta egy ócska kis mondat didereg a fejemben, nem én mondom, valaki mondja ezt nekem meglehetősen közlrol, viszont az én hangomon, szóval azt mondja ez a hang, hogy, hát, apafej, nem tanultál meg élni. A jó pap is holtig, ismerjük ezt. Az ember persze már húszévesen is tudhatja, hogy kép-telenség megtanulni élni. De mégis más az, hogy tudom valahonnan, minthogy valami eldől, eldöntetik ott mélyen, a lelkem leg-fenekén. Nem egy illúzióval, de magával az illúzióval lesz kevesebb, amitől persze, nem válik rosszabbá a világ. Megtanul-juk, melyik utca a rövidebb. Megtanuljuk a pénzt, a testeket, megtanuljuk, mi a gye-rek, megtanuljuk az istent, a jót és a rosszat, tán még a halált is megtanuljuk. De élni nem tanulunk meg.
 Virágos dunántúli kisvárosba járok mos-tanában a színház miatt. A környéken min-denféle fekete fiúk időznek, akik Arizo-nából, Texasból vagy Oklahomából me-neteltek idáig, ám a nett kisváros sétáló utcáján már kézen fogva sétálgatnak helyi érdekeltsgű lányokkal. Wauw, helló, háj, köszönt rám az egyik, mintha együtt dzsesszeltünk volna harminc éve a szent-miklósi templomkertben. Azt beszélik, a fiúk az igazi címeiket rendre elhallgatják, hogy ha majd végleg hazamennek, ne le-gyen bonyodalom az életükben. Persze, bonyodalom mindig van, és mi erre azt mondjuk, legyen is. Te például jól tudod, milyen egy színészbüfé. Cigarettafüst, len-ni vagy nem lenni, frd a többihez, Kál-mánkám! Ebben a vidéki kisvárosban olyan a színészbüfé, hogy előadás előtt, még a ho-mályosodó délutánban, az egyik asztalhoz leül a nagyszínész, akkurátusan kisimít-ja maga előtt a szövegkönyvet, és memo-rizálni kezd. Hangosan mondja. Ismét-el, próbálgat, újratanul. Issza a hosszú kávé-t, és azt mondja, ah, brossom. Brossom! Szép Ernő színmű, tudod, a Vőlegény. Elmen-nek mellette a többiek, dehogyan zavarják.

Szív Ernő
 Levél egy jó emberemnek

Egyszer csak lehuppan mellé az egyik tech-nikus, idős, megtört ember, szinte odaesik a tizedik pohár borával, és elmélyülten hallgatja. Bólogat. Ingatja a fejét. Megint bólint. Ez most jó volt. Katika. Jó, Ferikém? Brossom, mondja a technikus. Ah, brossom, mondja a nagyszínész.
 Azt akarom mondani, láttam egy fiatal színésznőt is itt, vékony volt még, akár egy francia szakos gimnazista kislány, vé-kony volt, és nagyon ismerős volt. Nem, nem volt szomorú, mégis azt éreztem, hogy az élet, amikor kitalálta és megfestette az ő arcát, szóval az élet az ő kegyetlen pemz-lijével belehúzott a tekintete fényébe vala-mi mélyebb tónust, amiről talán még ő se tud. De honnan, honnan volt olyan is-merős? Kiderült ez is. Hogy ezt a fiatal színésznőt egy új magyar filmben láttam, az első filmje volt, most meg idekerült eh-zhez a jőnevű vidéki társulathoz, és tanul ő is. Majd egyszer ő is azt memorizálja, brossom. De most még nem. Az egyik darab-ban, mesélik, anglyalt játszott. Odafentről ereszkedett le, mert az angyalok fentről jönnek a közhiedelem szerint, és közben énekelt. Szoprán, szoprán! Csönd volt a nézőtérben, mint a feltámadás eredmény-hirdetése előtt. Azt mondják, ez a lány úgy énekelt, hogy többen szerelmesek lettek belé, markolták a karfát, mintha el akart volna repülni velük a kipárnázott színhá-zi székre, álltak aztán az előcsarnokban és a fejüket fogták. Nem színezem, drága Ba-log, tényleg nem, úgy képzeld el, hogy há-rom wellington férfi zakó maradt a ruha-tárban az előadás után, és a gazdáik azóta se jöttek érte.

Ültem a vonaton, az a típusú gyorsvo-nat volt, tudod, ahol szintén van büfé, a ka-lauz udvarias, mint egy svéd rendőr, és ahol percenként megszólal egy mobiltele-phon, mire azt mondják, hát, hol, hol, hát itt ülök a vonaton, Géza. Pirike! Vagy anyu, mindegy. A szomszédom bölcsész lány volt, óvatosan kilestem, hogy mondattant tanul, mozgott a szája, memorizált ő is, és néha megcsóválta a fejét. Én meg novel-lák kéziratát javígtattam, lapozgattam böszén, húztam, visszaírtam, én is csóvál-tam a fejemet, hogy néhol milyen suta, amit korábban írtam. Aztán még jóval Sár-bogárd előtt újra oldalra pillantottam, és ak-kor azt láttam, hogy a lány pakol, és elővesz egy novellát, ami egyáltalán nem volt különös dolog, vonaton szoktunk volt novellát olvasni, én például egy nappal ennek előtte egy másik vonaton Cortazar egyik novelláját olvastam, Cora kisasszony volt az írás címe, és sírtam. Eszembe ju-tott Baka Pista, vasárnap kora délután volt, az a vonat éppen átszattogott a Zagyva fölött, a szomszédom egy nagy mellű, ap-ró lány, keresztretjvényt fejtett, nem nagy sikerrel, én meg Pistára gondoltam, és sírtam. Na, mindegy. Mert azon a pécsi vo-naton is novellákkal babráltam, amikor egyszerre azt láttam, hogy a lány elpakol-ja az iszonyatos mondattan paksamétát, és már ő is novellát olvas, fénymásolt, a szerző megjelölése nélkül írt példány volt, és akkor azt hittem, hogy ez egy vicc. Na ne, de tényleg! Bocssáson meg, mondtam, de hiszen mi ugyanazt a novellát olvassuk, itt van, nézze csak, hogy én is. Felém ha-jolt, micsoda, micsoda, és megnézte. Igen,

ugyanazt a novellát olvastuk. Hát ez hogy lehet, kérdezte, mire én, nem tudom, én ilyet nem tanultam, csak azt tudom, hogy a novellát én írtam, ha nem haragszik. Most javítom ki éppen. Mire azt mondta, menjünk a büfébe, mert innia kell egy te-át.
 Tervnek hívják a presszót, pesti belvá-rok, ha mélyebbre lélegzel, még érzed a Du-na illatát. Lementem cigarettáért este. S ahogy fizetek, azt mondja mellettem a fér-fi, középkorú, elnyűtt ötvenéves, az arcát szétcsipkedte az idő, szóval azt kérdezi, drága, ez a mutatóvány mit tesz ki?
 Miféle mutatóványról beszél ez, nézek ol-dalra.
 Száztíz, így a pincér kislány, sok? Kevés, így a férfi.
 Legyen kétszáz, vonta meg a vállát a pincér lány.
 Megivott az ember egy pohár bort, és azt gondolta, mutatóvány.
 Kérdezem Takács nénit a szülőváro-somban, elmúlt már nyolcvan éves, hogy van, rázza a fejét, jól vagyok, mondja, csak hát a lábam. Tipeg, mint egy kínai kis-lány, és megveri a kölyökmacsát, hogy ne szökjön el. Egy másik néni, nyolcvanhat éves és még autót vezet, negyven éve öz-vegy, egyedül él egy burgerlandi majorban, hatalmas ház, hat szoba, azt mondja nekem, nézze Ernő, a konyhát azért megcsinál-tattam. Legalább a konyhában ne legyen olyan magasan a mennyezet. Üldögél a néni nagy konyhában, alacsony mennye-zet alatt, és fával fűt. Megérett kint a dió is, kopp, kopp.
 Ültem a színészek között, mint egy ide-

gen postás, némelyiknek aztán bemutattak. Föláll az ember, picit dönt a fölső testén, és kezét fog. Mondja a nevét. Mintha egy távoli kisváros nevét mondaná, ahol két kirakat van mindössze, bár azok adáz ver-senyben vannak egymással. És egy másik színész, ahogy nyújtom a kezem, ingat-ni kezdi a fejét, és azt mondja, hiszen hát, kedves Ernő, mi már ismerjük egymást. Az égből leereszkedik egy kés, és lágyan a szívedbe áll. Ó, igen? Ernő, Ernő, hát nem emlékszik, Palikánál találkoztunk a Rá-day utcában, amikor még föl jártam oda, és maga írt is hozzám?! Ennekem, kedves Ernő, tárcám van magától, ami rólam szól. Negyvenöt sor csak, de azért kedves írás, különben, nagyon kedves! Leesek a szé-kemre, mint egy zsák, nézek magamra, jaj, te marha, te címeres barom, te ökör. És akkor, kedves drága Balogom, odahajol hozzám egy másik színész, szöke, kerek arcú, piros szájú lány, kék a kapucnija, mint az ég, odahajol hozzám, és azt mon-dja, hohó, figyelem ám magát, és most meg-tanulom, hogy kell igazából zavarnak len-ni, zavarban lenni, egy percre, hah, kicsi lo-vag, megsemmisülni.
 Tudod, van ez a darab, mindegy is most, mi a címe, én írtam, és az a vége, hogy igen. Igen, ezt mondja a nő, egy idős, gyermek-telen nő, aki szolgálóként élte le az életét, és most fogja a férfi kezét, akit egész éle-tében szeretett. Igen, mondta a nő, és én összehúztam a képzeletbeli függőnyt, és le-tettem a tollat. A rendező csóválta a fejét. Eszembe jutott közben az is, mi a rendező. Matematikus, pszichológus és rendőr egy-azon személyben. Meg menedzserkalkulá-tor, na persze. Nem nagy gondolat. Azt mondta a rendező, jól van, rendben, de nem ez a darab vége. Nem így van. A fér-fi még azt fogja mondani, hogy nem. Azt mondja még a férfi, hogy nem. És aztán jö-het a függőny, Ernő
 Ezt tudtam neked mondani, hogy ke-rek negyven lettél, drága Balogom.